

Monumentnummer*: 516319

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 17 oktober 2000
Kadaster deel/nr 82767/81

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Lauwerzijl	Westerkwartier	Groningen

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Oldehove	D			691
Oldehove	D			661
Oldehove	D			457
Oldehove	D			662

*Omschrijving***

Inleiding

BOEZEMGEMAAL "De Waterwolf" gebouwd in opdracht van het Waterschap Electra. Waterschap Electra (1913-1994) was een samenwerkingsverband tussen de waterschappen Hunsingo, Westerkwartier en Reitdiep, opgericht om de wateroverlast in noordwest Groningen aan te pakken. In 1918 werd begonnen met de bouw van het gemaal. De bouw- en installatiewerkzaamheden werden uitgevoerd door de provinciale waterstaat van Groningen. In 1920 was het gebouw gereed, opgetrokken in een Ambachtelijk-traditionele stijl. Destijds was het het grootste gemaal van Europa, samen met het D.F. Woudagemaal bij Lemmer. Het gemaal is aanvankelijk uitgerust met drie pompen en in 1928 is een vierde pomp geïnstalleerd, alle met een waterverzet van ongeveer 1.000 m3 per minuut. De pompen zijn gebouwd door de machinefabriek Gebroeders Stork & Co N.V. te Hengelo. In 1998 zijn ter vergroting van de capaciteit van het gemaal twee pompen, voorzien van elektrische aandrijving onder de vloer van de pompenhal aangebracht.

De naam van het waterschap, Electra, was bewust gekozen om te benadrukken dat het gemaal van elektrische drijfkracht werd voorzien. In 1946 is deze door een dieselelektrische aandrijving vervangen. Vanaf 1975/78 worden de pompen door dieselmotoren aangedreven.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

In 1946 is het ketelhuis inwendig verbouwd en is het gemaal uitgebreid met een portiekgebouw in aangepaste stijl aan de zuidwestzijde. Het ontwerp is van de architecten Reitsema en Nienhuis uit Leens. In het ketelhuis zijn een kantoortje en een schakelruimte ingericht ten behoeve van de twee dieselgeneratoren die toen in de pompenhal zijn geplaatst. Bij deze werkzaamheden zijn de vensters in de zuidoostgevel gewijzigd. In 1977 is de schakelruimte geheel vernieuwd en is ten westen daarvan een schaftlokaal ingericht; de dieselgeneratoren zijn verwijderd. Aan de zuidoostzijde van het gemaal werd in 1966 een houten kroosbrug aangelegd met stalen krooshek en een krooshekreinigingsinstallatie. In 1987 is de brug over de stroomkokers, gelegen in de Teenstraweg, vernieuwd.

Het gemaal is beeldbepalend gelegen op een vroegere landtong tussen het Reitdiep en de Kommerzijlsterriet.

Omschrijving

Geheel onderkelderd BOEZEMGEMAAL bestaande uit een POMPENHAL met een dwars erop geplaatst KETELHUIS en een later aangebouwd PORTIEKGEBOUW (1946). Het complex is opgetrokken in een rode baksteen op een trasraam van rode klinkers. De POMPENHAL heeft een zadeldak, gedekt met een zwarte verbeterde Hollandse pan, een goot op klossen en zowel aan de voor- als achterzijde vijf platte houten dakkapellen met een goot op klossen en een dubbel zesruits venster. De gevels worden geleed door gemetselde lisenen en grote, samengestelde rondboogvensters met roedenverdeling en hardstenen onderdorpels. De beide kopgevels (noordoost- en zuidwest) hebben een klimmend fries en strakke windveren met een houten makelaar.

In de noordoostgevel een hoge dubbele, rondboogvormige houten deur met ijzeren gehengen onder een rondboog bestaande uit vier halfsteens rollagen; een dubbele houten paneeldeur onder een halfrond bovenlicht met roedenverdeling onder een rondboog bestaande uit drie halfsteens rollagen; een dubbel zesruits venster onder een tweedelig halfrond bovenlicht met roedenverdeling onder een rondboog bestaande uit drie halfsteens rollagen; een driedelig zesruits venster onder een driedelig halfrond bovenlicht met roedenverdeling onder een rondboog bestaande uit vier halfsteens rollagen; twee gevelstenen, met op de linker gevelsteen de wapens van de waterschappen Electra en Hunsingo en de tekst: "De Waterwolf, verlaging van den waterstand brengt meerder koren in het land", en op de rechter de wapens van de waterschappen Westerkwartier en Reitdiep en de tekst: "In de jaren 1918-1919 met rijkssteun gesticht door het waterschap Electra onder het bestuur van R.P.Dojes voorz., A.K. Schuiringa, A. Topping, J.M. Hopma, J. Bolt Jzn., L. Koster secr." In de zuidoostgevel vijf driedelige vensters met roedenverdeling onder een driedelig halfrond bovenlicht met roedenverdeling, onder een rondboog bestaande uit vier halfsteens rollagen.

In de noordwestgevel vijf driedelige, halfronde vensters met roedenverdeling onder een rondboog bestaande uit vier halfsteens rollagen; vijf dichtgemetselde bogen onder een rondboog bestaande uit drie halfsteens rollagen (uit vier van de vijf dichtgemetselde bogen steekt een pompmond van geklonken ijzer); vijf in het water doorlopende openingen (van de doorstroomkokers) onder een segmentboog bestaande uit vier halfsteens rollagen. In elke stroomkoker dubbele houten puntdeuren (niet zichtbaar van buitenaf). Tussen de openingen zijn aan de muur vier natuurstenen plateaus bevestigd, bereikbaar vanaf een loopbrug via vier ijzeren trappen met aan één zijde een ijzeren leuning. De loopbrug rust op zes gemetselde pilonen met natuurstenen dekplaat en hoekstukken, en bestaat uit een (vernieuwd) houten brugdek op ijzeren profielbalk met geklonken plaatwerk en een (vernieuwde) ijzeren leuning van regels en stijlen. De loopbrug is aan beide uiteinden middels een ijzeren trap met de wal verbonden.

Aan de zuidwestgevel is dwars erop het in 1946 en sindsdien nogmaals verbouwde KETELHUIS vastgebouwd onder een zadeldak gedekt met een zwarte verbeterde Hollandse pan, houten goot op klossen en twee gemetselde schoorstenen (niet origineel). De beide

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

topgevels hebben strakke windveren met een houten makelaar. In de zuidoostgevel vier achtruits rondboogvensters (oorspronkelijk twee samengestelde rondboogvensters); een opgeklampte dubbele houten rondboogvormige deur (oorspronkelijk een roosvenster); twee dubbele vierruits keldervensters onder een strek. In de zuidwestgevel drie zesruits rondboogvensters (oorspronkelijk een samengesteld rondboogvenster). In de noordwestgevel een zesruits rondboogvenster (niet origineel).

Aan de zuidwestgevel van het ketelhuis is in 1946 een PORTIEKGEBOUW toegevoegd. Het is opgetrokken in een rode baksteen onder een aangekapt zadeldak met goot op klossen, gedekt met een rode romaanse pan. In de topgevel strakke windveren en een houten makelaar. In de zuidoostgevel een klein, licht getoogd venster, en een aangebouwd plat deel met dubbele deur met vierruits deurlichten naar de kelder. In de zuidwestgevel vier zesruits rondboogvensters. In de noordwestgevel een ijzeren deur met vierruits deurlicht onder een betonlatei.

In het INTERIEUR zijn onder meer van belang: in de pompenhal de ijzeren dubbele polonceau-spanten; de in rode baksteen gemetselde lambrizing met een decoratieve rand van rode en gele baksteen; de segmentboognissen met een segmentboog van rode en kalkzandsteen; de deels oorspronkelijke vloer van geel-crème gebakken tegels; vier schroefpompen (drie uit 1920 en een uit 1928) vervaardigd bij machinefabriek Stork; de bronzen plaquette naar ontwerp van W. Valk, waarop afgebeeld R.P. Dojes met daaronder de gegraveerde tekst: "R.P. Dojes, eerste voorzitter 1915-1930". In het ketelhuis de ijzeren enkelvoudige polonceau-spanten.

Waardering

Boezemgemaal uit 1920 met aanbouw uit 1946 van algemeen belang vanwege cultuur- en architectuurhistorische waarde

- als voorbeeld van een boezemgemaal uit 1920
- vanwege zijn historische betekenis voor de waterhuishouding in de provincie Groningen
- vanwege de aanwezigheid van vier pompen vervaardigd bij machinefabriek Stork
- vanwege de redelijke mate van gaafheid van het exterieur en delen van het interieur
- vanwege de typologische zeldzaamheid
- vanwege de functionele en ruimtelijk-visuele relatie met de schutsluis en ophaalbrug
- vanwege de opvallende ligging tussen het Reitdiep en de Kommerzijlsterriet.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Gemaal (M)

Functie

Boezemgemaal

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument